

A.R.A.R.@

Այս աղետալի օրը, երկու մանուկներ, մէկը վեց, միւսը տասը տարու, պտոյտի ելած ու մոլորած էին Ճապկի Չայիւրի մէջ. թթենիները իրենց կարմիր ու ճերմակ խայտազոյն պտուղներով քաշած բերած էին հոն այս երկու ստահակները, ճիշդ այդ պահուն, խոռոչէն ելլող վիշապը սո- զալով առաջացած ու մօտեցած էր թթե- նիին, ուր երկու տղաքը կը պատրաս- տուէին ելլել: Հոն կանգ առաւ տափակ ու փնջոտ պոչին վրայ նստած, դժոխային բերանը լայն մը բացած սկսաւ իրեն քա- շել այս երկու ընկերակիցները, տասը տարու տղան, որ աւելի չար էր ու անա- ռակ, և երբեք չէր յաճախեր դպրոց, շու- տով ընկաւ գազանին երախը ու իր վեց տարու ընկերոջ աչքին առջեւ կուլ եղաւ մոնչոզ վիշապին, մինչդեռ փոքրիկը, սար- սափահար, արագ արագ կը մըմնջէր հե- տեւեալ զօրաւոր աղօթքը. — «Պահապան ամենայնի Քրիստոս, աջ քո հովանի լիցի ի վերայ իմ ի տուէ և ի գիշերի, ի նստել ի տան, ի գնալ ի ճանապարհ, ի ննջել և ի յառնել, զի մի երբեք սասանեցայց, և ողորմեա՛ քո արարածոց և ինձ բազ- մամեղիս»:

Այս փրկարար աղօթքը հագլւ թէ ար- տասանած էր, վիշապը դուրս փսխեց կուլ տուած տղան ու ակնթարթի մը մէջ ան- յայտացաւ: Ազատած ընկերակիցն ու ինքը շուտով տուն վերադարձան:

Ես, դողահար, հարցուցի մօրս թէ՛ ինչ էր անունը վեց տարու տղուն և թէ՛ ո՞ր սովորած էր այն աղօթքը՝ որուն շնորհիւ և ուժովը վիշապին բերնէն ազատեց իր ընկերը: հարցուցի նաեւ թէ անյայտացող դեւը ո՞ր գնաց:

Այս հարցումներուս առանց պատաս- խանելու, մայրս շարունակեց իր առաս- պելը պատմել:

«Փոքրիկը, Գրիգոր, կանուխ կ'արթնն- նար, երեսը խաչակնքելով, բնակոթը ձեռ- քը, կ'երթար դպրոց: Իսկ միւսը խաչիկ, քանի՛ քանի անգամներ փախած էր դպրո- ցէն, բոլոր օրը, լեռներն ու անտառները կ'անցընէր: Փալով վիշապին որ անյայ-

տացաւ ըսինք, կը կարծուի թէ՛ մինչեւ այսօր Ճապկի Չայիւր կը բնակի, միայն փոխած է տեղը, հիմա իր խոռոչը պարապ է. վիշապը, կ'ըսեն թէ, տեսնուած է վեր- ջերս, մեր պարտէզը ջրող առուակին բը- խածակը, քարպատներուն մէջ, բարձր սօ- սիին հովանիին տակ կը պառկի երբեմն ալ: յետոյ ակին եզերքը կ'երկնայ ջուր խմելու»:

Մայրս վերջացուց, քոյրերս երկուդա- ծութեամբ մտիկ կ'ընէին. մինչդեռ ես, դեռ կը սպասէի լսել ուրիշ ահռելի վէպերու շարք մը:

Յետոյ դառնալով ինծի, մայրս հետեւեալ խրատները տուաւ.

«Տէս, տղաս, Գէորգ եղբայրդ ինչպէս հանգիստ կ'ապրի ու կ'ապրեցընէ տունը, մինչդեռ Աւետիք, գիշեր ցերեկ կը տան- ջուի ձմրան ձիւնին ու ամրան տապին, ստիպուած է լեռ ու ձոր թափառիլ, ցո- ընն, փայտ ու բամբակ բերելու համար: Գիտե՛ս ինչո՞ւ Գէորգ երջանիկ է, իսկ Աւետիք՝ ապերջանիկ. Գէորգ ուսմունք ու զարգացում առեր է. իսկ Աւետիք՝ անուս ու սգէտ մնացեր է: Երբոր դեռ փոքր էին, Գէորգ միշտ կը յաճախէր դպրոցը, մինչ- դեռ Աւետիք, օր մը կ'երթար, երեք օր չէր երթար, շատ անգամ խոյս կու տար ու պարտէզները կը թափառէր: Տղաս, եթէ դուն ալ չերթաս դպրոց, ապագային պիտի գլջաս, դուն գիտես: Ահա՛ անտուկ- ներուն ջուխտակը, չամիչը, ընկուզը, քասման, շարոցը, ահա՛ բոլոր չոր միր- գերը, ամէնքը քեզի համար է. եթէ դպրոց երթաս, աղուոր ծրար մը կը կապեմ, անուշեղէն ալ կը շինեմ, Աւետիք եղբորդ հետ կ'երթաս, վարժապետիդ ընծայ կը տանիս, քեզ շատ պիտի սիրէ, գեղեցիկ գիրքեր ու պատկեր պիտի տայ քեզի, եթէ աշխատասէր ըլլաս ու խելօք»:

Այս խրատները կը բաւէին զիս համո- զելու. ուստի, խոստացայ հետեւեալ օրը դպրոց երթալ, բայց պայման դրի որ վար- ժապետը զիս չծեծէ: Մայրս ապահովու- թիւնը տուաւ ու ամէն բան կարգի մտաւ, յաջորդ օրը պիտի դպրոց տանէին զիս:

Հայրս բացակայ էր, ինչպէս ըսի, երբ որ տուն եկաւ ու լսեց որոշումս, շատ գոհ եղաւ, և ի նշան իր գոհունակութեան, զրպանէն հանեց քառասուն փարանոց պղինձ դրամ մը տուաւ ինծի: Ես շատ ուրախ էի, ո՛չ թէ դպրոցին, այլ նուէրին համար: Իրիկունը, Գէորգ եղբայրս դպրոցէն վերադարձած, դպրոց երթալու համակեր- վութիւնս իմանալով՝ պագաւ զիս ու խոս- տացաւ զիս յանձնարարել վարժապետիս տացաւ զիս յանձնարարել վարժապետիս որ աղէկ նայի ու չծեծէ: Ուստի, գիշեր- ուրնէ քոյրերս ու հարսը գործի սկսան, կարկանդակ շինեցին, անուշեղէններ պա- տրաստեցին, անտուկներէն պէտք եղածը հանեցին, ամէն բան կարգադրեցին քունի ժամը հասած էր, մօրս գիրկը մտայ քը- նացայ:

ԺԶ

ԴՊՐԱՏՈՒՆԸ. — ՎԱՐԺԱՊԵՏՍ

Կանուխ արթնցած էի. մայրս խնա- մով լուաց երեսս, հագուեցուց, զանազան նուէրներու ծրար մը յանձնեց Աւետիք եղբորս ու տնէն դուրս ելանք. ետեւ նա- եղբօրս ու տնէն դուրս ու հարսը դուռը յեցայ, մայրս, քոյրերս ու հարսը դուռ- կեցեր կը դիտէին. Գէորգ եղբայրս չըն- կերացաւ մեզի, Ս. Սարգսի դպրատունը կ'երթայինք, գաւիթը մտանք, կողմնակի կ'երթայինք, գաւիթը մտանք, մերս անդուխէ մը վեր ելանք, դռնակէ մը ներս մտանք, մուծ տախտակամած մըն էր, կի- ներուն վերնատունը: Եղբօրս առաջնոր- դութեամբ գացի, դիմացը նստող գիրուկ ու կարճուկ, մօրուքաւոր մարդու մը ձեռքը ու կարճուկ, մօրուքաւոր սեղանին վրայ պագի, եղբայրս ծրարը սեղանին վրայ դրաւ ու զիս յանձնարարելով անոր, ինքը մեկնեցաւ իսկ ես այս նոր մարդուն առջեւ կեցած կը սպասէի. մեծկակ տղայ մը քովս եկաւ, ձեռքէս բռնեց ու տարաւ զիս նստե- ցուց ինծի նման երկու շարք, ոմանց քով: Երկու կողմէն երկու շարք, փոքրիկ ձեռքը բնակոթ, ուրիշներունը փոքրիկ գիրք մը, ոմանք բարձրաձայն կը կար- դային, ուրիշներ՝ կը խօսակցէին. վերնա- տունը խառնաձայն աղմուկով մը լեցուած էր. ես շուրջս կը դիտէի, պանդուխտ ու

նորեկ օտարականի մը պէս: Քիչ յետոյ, վարժապետին սեղանին վրայի հնչակը զարկաւ, տղաք ոտքի կանգնեցան, բարե- լելով հիւր մը, որ դէպ ի սեղանը կ'առա- ջանար. տեսայ, Գէորգ եղբայրս էր, զնաց զիրուկ մարդուն քով բազմեցաւ, սեղանին առջեւ: Անունս տրուեցաւ, ելայ, իրենց քով գացի, եղբայրս ցոյց տալով գիրուկ ու կարճուկ մարդը ըսաւ. «Տէս, վարժա- պետդ է, ձեռքը համբուրէ»: Փորձադրեցի պետդ է, ձեռքս գացի նորէն, նստայ պատուէրը, տեղս գացի նորէն, նստայ փոռցի մը վրայ: Եղբայրս ու վարժապետս խօսակցութեան բռնուեցան, ատեն ատեն ինծի նայելով կը խնդային: Հնչակը նո- րէն զարկաւ, դարձեալ ոտքի ելանք, բա- րեցնեցինք եղբայրս՝ որ դռնէն դուրս ելաւ: Բեւեցինք եղբայրս՝ որ դռնէն մինակ, ինծի Մինակ էի, բոլորովին մինակ, ինծի անձանթ պատանեակներու մէջ, ու սկսայ խորհրտաձայն. «Լուկացութիւն...»:

Րոպէի մը չափ խորունկ լուծիւն մը կը տիրէր, յետոյ կը սկսէր միեւնոյն աղմու- կը: Սիրտս նեղանալու վրայ էր, մանա- կանդ երբ որ կը զգայի թէ՛ դպրատունը կը գտնուէի: Կարգաւ միտքս բերի բարե- կենդանի խաղերը, մեր ածուքին սրինգը, մեր այգին, դրացի ընկերներս, մեր տունը, մայրս, հայրս, եղբայրներս, քոյրերս ու տաք կաթիլներ սկսան հոսիլ այտերս ի վար: քովս նստող հասակակիցներս ինծի կը նայէին. վարժապետն ալ տեսեր էր լալս. եկաւ քովս, ձեռքէս բռնեց ու տարաւ իր քով նստեցուց, լալուս պատճառն հար- յել քով կեցայ. աչքերս սրբելով, սե- րցուց. լուռ կեցայ. աչքերս սրբելով, սե- ղանին դարակը բացաւ, հանեց նոր բնա- կոթ մը «քեզի՛ նայիմ, խելօք պիտի նստիս կոթ մը «քեզի՛ նայիմ, խելօք պիտի նստիս ու շուտով կարդալ սովորիս»: Աչքերս նո- րէն սրբեցի, առի բնակոթը, տեղս դարձայ, նստայ, խոշոր գիրքերուն վրայ ծռեցայ, գո՛ւր աշխատեցայ բան մը հասկնալու կամ տառ մը ճանչնալու: Այսպէս անցաւ այդ օրը, մինչեւ կէս օր: Հնչակը զարկաւ «Ոտնակացութիւն»... Միաբերան «Հայր միւր» երգեցինք, յետոյ, մեր մէջէն երեք

տակաւին. վայրկեանէ վայրկեան կը սպա-
սէի պատուելիին կրթին պայթելուն իմ
վրաս, քանի որ յանդգներ էի ծաղրել իմ
անծաղրելի վարժապետի քաղաւածքը. բա-
րեբախտօրէն առանց փոթորկի անցուցինք
օրը:

Մէկէ աւելի ամիսներ անցած էին, և
ես սկսած էի վերջապէս ճանչնալ այրու-
բներ, բնակիւթը — քանի քանի անգամներ
մաշած աղտոտած թղթին վրայ փակցուած
ուրիշ թղթերու խաւերէն բազկացած տախ-
տակ է այս դասագիրքը — զգուանք կ'ազ-
դէր ինծի, իր ցամաք ու նոյնաձեւ տես-
քովը: Եւ որովհետեւ տառերը կը ճանչնայի,
վարժապետս կանչեց, ազդարարեց ինծի
թէ՝ բնակութեան մէկդի պիտի նետէի ու քե-
րական պիտի կարգայի... Այս կանխիկ
ազդարարութեան բուն իմաստը վերջը
հասկցայ: Մայրս, ըստ տեղական սովո-
րութեան, քաղցրեղէններով լեցուն աման-
ներ և պատուական չամիչ, ջուխտակ ու
միրգեր պարունակող ծրար մը, հաւալից-
քով մը հետս տալով, եղբօրս առաջնոր-
դութեամբ զրկեց զիս վարժապետիս: Այս
անգամ անբացատրելի, բայց դիւրամիտնելի
գոհունակութեամբ մը, պատուելիս ընդու-
նեցաւ իր նորուս աշակերտին ընծաները.
մոռցայ յիշել թէ հետս բերած էի նաեւ
շիշ մը կտրուկ օղի, զոր խնամով գետեղեց
զգրոցին մէկ անկիւնը: Ասկէց՝ աւելի հա-
մարձակօրէն կը վարուէի դպրատան մէջ:

Ուրիշ օր մը, դարձեալ վարժապետին
բացակայութեան միջոցին, քանի մը տղայ
միայն մնացեր էինք վերնատունը, ամէնքս
ալ վարժապետին դէմ անհաշտ ատելու-
թիւն մը անուցանող: Բաւական ժամա-
նակէ ի վեր նշմարած էինք թէ՝ աշա-
կերտներուն բերած ընծաները՝ սեղանին
տակի պահարանի մը մէջ կը պահէր. սե-
ղանը՝ չորս կողմէն տախտակներով պա-
տած անտուկ մըն էր, մարդաչափ բար-
ձրութեամբ. որոշեցինք մեր մէջէն մէկը
մտցնել պահարանը, որուն բանալին գտած
էինք, ու վերցնել ուզածնիս: Եւ մտայ
ու սկսայ հաւաքել պահարանին մէջի ա-
ռարկաները. հազիւ մէկ երկու վայրկեան

անցած էր, ընկերներս դուռը փակեցին
ու փախան, վերնատունը խորունկ լռու-
թիւն մը տիրեց. ես, բանտարկուած, կամ
աւելի ճիշդը, ծուղակ ընկած, գոչը կը
փորձէի դուրս ելլել. շշուկը շատցաւ, քայ-
լափոխներու ձայներ լսեցի, որոշեցի նաեւ
հօրս ձայնը, քիչ մնաց որ ես պիտի ձայն
տայի, երբ որ հայրս, վարժապետին հետ
եկած, հարցուց իրեն. «Ո՞ր է մեր Սըմ-
բատը, դեռ չեկա՞ւ»: Աշակերտները պա-
տասխանեցին. «Եկաւ»: — «Ո՞ր է» հար-
ցումին առանց սպասելու, «հոն, պահա-
րանին մէջ է» յարեցին: Դուռը զիս բռներ
էր, շուտով բացուեցաւ պահարանին դու-
ռը. ես, մէկ անկիւնը կծկտած, շնչարգել,
կը դողայի: Բարեբախտաբար, հօրս ներ-
կայութեանը շնորհիւ, զերծ մնացի պատ-
ժուելէ. վարժապետս հրամայեց ինծի, քե-
րականս առնել բերել. հօրս առջեւ կար-
դացի աւելի մինչեւ քի, առանց շուարելու.
հօրս ուրախութիւնը համարձակութիւն բե-
րաւ ինձ, շփանալ ուզեցի, բայց պա-
տուելիս հոն էր, իր ճնշող ներկայու-
թեամբ:

Պահարանին միջադէպը սակայն միշտ
պատրաստ առիթ մը կրնար ըլլալ վար-
ժապետիս ձեռքը. ծեծ ուտելու մղձաւանջը
միշտ կը տանջէր զիս. բայց, կ'երեւայ
թէ հօրս ազդու միջամտութիւնը մոռաց-
ման դատապարտեց այդ անհաճոյ միջա-
դէպը: Ընկերներս, քանի զիս տեսնէին,
կը ծիծաղէին: Կամայ կամայ կը ձանձրա-
նայի այդ օտար թաղի դպրոցն յաճա-
խելէ, և տուն վերադառնալու՝ կը գան-
գատէի դպրոցին հեռաւորութեան, թաղին
օտարութեան, փողոցներուն ցեխին, վար-
ժապետիս խստութեան ու ընկերակիցնե-
րուս խորթութեանը դէմ. ծնողքս չուզեց
ստիպել զիս, քանի մը շարաթ բացակայ
եղայ, ալ չգացի Ս. Սարգսի դպրատունը:
Պէտքը կը զգայի վիճակի, տեղի ու ըն-
կերոջ փոփոխման: Արդէն, հինգ վեց ամիս
յաճախեւ էի հոն, արձակուրդը վրայ հա-
սաւ ու ես տունը մնացի մինչեւ այգիներ
բուն ժամանակը:

(Շարունակելի)

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500 ԱՄԵԱՅ ՅՈՒՆԵԼԵԱՆԻՆ ՍԱՐԳՈՒԱԾ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐԸ

1935-1936

Երկար խօսուեցաւ այն մեծ եղելու-
թեան մասին՝ որ Աստուածաշունչի հա-
յերէն թարգմանութիւնն է: Թէ ինչպէս
անիկա նախ ապացոյցը կը ներկայանայ
Հայ մտքի մշակութային բարձր կարողու-
թեան, քանի որ այդ գործը իր լեզուական
բոլոր հարստութեամբ և ճաշակով ամե-
նամեծ կոթողն է և կը մնայ Հայ գրա-
կանութեան ընդհանուր մշակոյթին, և թէ
ինչպէս այդ գործը հիմնական հզօր դեր
մը խաղաց մեր ցեղային պատմական գո-
յութեան մէջ:

Հետեւաբար մեծ ճշմարտութիւն մ'է և
ամէն հայու անկեղծ խոստովանութեամբ՝
թէ առանց Աստուածաշունչի այսօր Հա-
յութիւնը գոյութիւն պիտի չունենար իր-
եւ ուրոյն ազգ: Կը հետեւի ասկից նաեւ
թէ Կրօնքը հեռի թշնամի ըլլալէ ազգու-
թեան և անոր քաղաքակրթութեան ու
մշակոյթին զարգացման՝ ինչպէս կուրօրէն
կը բարբառնին մոլեռանդ և անգիտակից
հակակրօնականներ՝ եղած է ընդհակա-
նապէս պահպանման մեր ցեղին և տուած է
անոր ոչ միայն գիր ու գրականութիւն
ալ և գիտակցութիւն իր ձիրքերուն և ազ-
այլ և գիտակցութիւն մը որ ոչ-բըխտոնեայ
նուականութիւն մը որ գտնուի:

Աստուածաշունչն ուրեմն, տիեզերական
և հայկական գերագոյն մատեանն ըլլալէ
զատ մեր մշակոյթին ծնողն և ազդակը,
ինչպէս նաեւ յաղթանակն եղած է մեր
գեղարուեստի և գրականութեան պատմու-
թեան:

Եւ ատոր համար էր որ Հայութեան
ամէն խաւ և շրջանակ, Հայ ազգի ամէն

բեկոր, աշխարհի ամէնէն հեռաւոր և մթին
անկիւններուն մէջ իսկ յատուկ սիրով
և նախանձախնդրութեամբ և մրցակցու-
թեամբ տօնեց այդ նուիրական մեծ և հրա-
շափառ դարադարձը. բայց դեռ կարեւոր
է հիմնական նկատողութիւն մ'ալ կայ որ
է կրնար անտեսուիլ ոչ մէկ Հայէ:

Աստուածաշունչի 1500 ամեայ յորե-
ւեանը պարզ յիշատակութիւն մը չէ ան-
ցած դէպքի մը, այլ ընդհակառակն յազ-
թանակ մ'է՝ զոր ամէն օր կը վայելենք
մեր տաճարներուն մէջ, մեր վարժարան-
ներուն մէջ, միջազգային գիտական կա-
նոններուն մէջ, որոնց բով որքան աճի
մեր գեղեցիկ դպրութիւնը, այնքան աւելի
կը հաշակուի հայուն քաղաքակրթութիւնը՝ կե-
ղոնացած իր գրականութեան մէջ:

Դարձեալ, այսօր, ինչպէս 1500 տարի
առաջ, Հայութիւնն իր ճգնաժամէն կ'ար-
տաշ, Աստուածաշունչը՝ իրեն ոսկեղէն
թընցնէ Աստուածաշունչը՝ մեր ցեղային հոգին,
գիրք. կ'արթնցնէ մեր ցեղային հոգին,
հանճարը, զրի սէրը և պարծանքը հայ
անունով և գրով ապրելու և տեսելու:

Հետեւաբար ամենամեծ բարիք մ'եղաւ
յորեկինական համազգային տօնակատա-
րութիւնը, որուն կենդանի արձագանքը հզօր
և տիեզերական՝ պիտի տեսէ դարէ դար:
Եւ որքան բան գրուեցաւ «Թագուհի
թարգմանութեան» շուրջ, որքան զը-
րուատիք հայ և օտար բերաններէ:

Եւ ինչպիսի ազնիւ, գեղեցիկ, սրբազան
և աստուածային տօն, ուր ամէն հայ զգաց
և աստուածային տօն, ուր ամէն հայ զգաց
փոխադարձ եղբայրութեան զգացումը, ան-
վէճ, անխլիւրտ, անվիշտ. մանաւանդ թէ
գոհունակ երջանիկ և խորիւտ: